

УДК 339.727.22(477)

DOI: 10.32342/2074-5362-2021-1-30-4

О.А. ЗАДОЯ,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

В.С. ФОМЕНКО,
студент Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПОРТФЕЛЬНИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Проведено огляд процесів прямого і портфельного інвестування, окреслено відмінності та основні напрями реалізації шляхів досягнення економічних цілей з використанням цих інструментів як на міжнародному, так і на національному рівнях. Наведено аргументацію та причини зростання популярності саме портфельного інвестування в сучасному світі, зважаючи на більш широкий спектр джерел первинної інформації щодо стану фондового ринку на глобальних торгових майданчиках та постійне збільшення інструментів управління активами інвесторів. На підставі систематизації праць зарубіжних та вітчизняних учених зроблено оцінку ролі інвестиційної діяльності в становленні та подальшому успішному розвитку національної економіки. З огляду на досвід розвинутих країн було висунуто твердження про необхідність розбудови фондового ринку України, виявлено проблеми та, беручи до уваги специфіку вітчизняного економічного та геополітичного простору, запропоновано дійові кроки задля покращання інвестиційного клімату нашої країни.

З метою деталізації та класифікації можливих напрямів інвестиційної діяльності в дослідженні проведено аналіз різновидів інвестиційних інструментів та визначено їх ймовірне цільове використання в сучасних реаліях.

Проведений аналіз інвестиційної діяльності України в період 2014–2020 рр. дав можливість з'ясувати основні тенденції динаміки змін прямих та портфельних інвестицій. Глибинні причини низького рівня інвестиційної діяльності в зазначений період полягають у такому: прогалини в законодавстві, наявність корупційних схем, неузгодженість стратегій регуляторних фінансових установ, велика частка тіньової економіки, військові дії в промислових регіонах. Тому, незважаючи на високий рівень рентабельності капіталу в Україні, наша держава опинилася осторонь світових інвестиційних потоків.

Дослідження співвідношення прямих та портфельних інвестицій та їх динаміки, показує певну закономірність. По-перше, для України характерне постійне перевищення обсягу прямих інвестицій над портфельними. По-друге, розрив між цими різновидами міжнародного переміщення капіталу в нашій державі скорочується за рахунок збільшення саме портфельних інвестицій. Така ситуація дає змогу констатувати незмінність негативного рівня інвестиційної привабливості вітчизняної економіки в реальному секторі, а проблеми незбалансованості економіки перекриваються за рахунок зовнішніх запозичень через використання одного з інструментів портфельного інвестування, а саме розміщення на зовнішньому та внутрішньому ринках державних облігацій. Основний акцент зроблено на неприпустимості такого стану речей, який дає можливість лише тимчасово підтримувати економіку України в стабільному стані. Огляд динаміки зростання боргових зобов'язань країни та зниження конкурентоспроможності вітчизняного

виробництва в контексті дуже високого ступеня зносу виробничих потужностей лише підтверджують необхідність застосування термінових заходів задля стимулювання процесу саме прямого інвестування. Щодо розбудови процесу портфельного інвестування запропоновано в першу чергу привести до міжнародних стандартів нормативну базу. При поєднанні стимулювання прямих інвестицій, особливо в реальний сектор економіки, за наявності відповідних законів та фінансових інституцій, неминуче і поживлення на фондовому ринку, що, у свою чергу, спричинить зміну структури портфельних інвестицій в Україні.

Також у роботі висловлено думку про необхідність враховувати зовнішні ефекти інвестиційного процесу, а саме звертати увагу на підвищення показників інклюзивного економічного розвитку.

Ключові слова: *портфельні інвестиції, прямі інвестиції, цінні папери, міжнародне інвестування, економічне зростання, фондовий ринок, боргові зобов'язання, інвестиційний клімат, інклюзивний економічний розвиток.*

The paper reviews the processes of direct and portfolio investment, outlines the differences and the main directions of implementation of ways to achieve economic goals using these tools at both international and national levels. The arguments and reasons for the growing popularity of portfolio investing in the modern world are given, given the wider range of sources of primary information on the state of the stock market in global trading platforms and the ever-increasing tools for managing investors' assets. Based on the systematization of the work of foreign and domestic scientists, the assessment of the role of investment activity in the formation and further successful development of the national economy is given. Taking into account the experience of developed countries, the need to develop the stock market of Ukraine, identify problems and, taking into account the specifics of the domestic economic and geopolitical space, proposed effective steps to improve the investment climate in our country.

In order to detail and classify possible areas of investment activity, the study analyzes the types of investment instruments and identifies their likely target use in modern realities.

The analysis of investment activity of Ukraine in the period 2014–2020 provided an opportunity to find out the main trends in the dynamics of changes in direct and portfolio investment. From the point of view of the root causes of the low level of investment activity in this period, gaps in the legislation, the presence of corruption schemes, inconsistencies in the strategies of regulatory financial institutions, a large share of the shadow economy, military action in industrial regions were highlighted. Therefore, despite the high level of return on capital in Ukraine, our country has found itself on the sidelines of global investment flows.

The study of the ratio of direct and portfolio investments and their dynamics shows a certain pattern. First, Ukraine is characterized by a constant excess of direct investment over portfolio investment. Secondly, the gap between these types of international capital movements in our country is narrowing due to the increase in portfolio investment. This situation makes it possible to state the invariability of the negative level of investment attractiveness of the domestic economy in the real sector, and the problems of economic imbalance are covered by external borrowing through the use of one of the portfolio instruments, namely placement of foreign and domestic government bonds. The main emphasis is on the inadmissibility of such a state of affairs, which makes it possible only temporarily to maintain Ukraine's economy in a stable state. A review of the dynamics of the country's debt growth and the decline in the competitiveness of domestic production in the context of a very high degree of depreciation of production capacity, only confirms the need for urgent measures to stimulate the process of direct investment. Regarding the development of the portfolio investment process, it is proposed to bring the regulatory framework to international standards in the first place. Combining the stimulation of direct investment, especially in the real sector of the economy, in the presence of relevant laws and financial institutions, inevitably revival in the stock market, which in turn will change the structure of portfolio investment in Ukraine.

The opinion also expresses the need to take into account the external effects of the investment process, namely to pay attention to increasing the indicators of inclusive economic development.

Key words: *portfolio investment, direct investment, securities, international investment, economic growth, stock market, debt, investment climate, inclusive economic development.*

Постановка проблеми і наліз останніх публікацій. Розвиток інвестиційної діяльності являє собою каталізатор економічного розвитку. Про це свідчать наукові праці та залежність макроекономічних факторів від підвищення рівня інвестицій. Інвестиції можна поділити на прямі та портфельні. Різниця між ними досить велика, вони відрізняються за терміном, за інструментами використання та особливо за цільовим завданням. Якщо розглядати прямі інвестиції, то основними аспектами їх визначення можна назвати: отримання контролю над об'єктом інвестування або стійкого впливу на підприємство через участь у капіталі (понад 10%); розробка довготермінової стратегії для інвестицій, що передбачає нівелювання великих обсягів ризику. Портфельні інвестиції щодня стають все більш популярним, і на це є досить вагомі причини. У сучасних умовах за рахунок розвитку мережевих технологій портфельне інвестування стає доступним не тільки великим корпораціям або державі, але й звичайним трейдерам на мікрорівні. Зовнішні джерела дають достатню кількість інформації щодо динаміки змін показників, які характеризують стан на світових фондових майданчиках. Але процес формування ефективного портфеля фондових інструментів досить складний, враховуючи, що його кінцева мета для різних учасників може суттєво відрізнятись: одні суб'єкти намагаються таким чином вийти на ринок зовнішніх запозичень, інші використовують цю можливість заради спекулятивного доходу. Активність процесів на фондову ринку відіграє суттєву роль у розвитку національної економіки, тому буде доцільним проведення порівняльного аналізу динаміки прямих та портфельних інвестицій, а також вплив останніх на розвиток економіки в Україні.

Питання про інвестиційну діяльність та різновид інструментів переливання капіталу в межах однієї країни або з країни до країни залишається актуальним. Ще починаючи із середини ХХ ст. можна знайти багато досліджень як вітчизняних, так і закордонних науковців у цьому напрямі. Особливою рисою цих праць можна назвати стилістичні відмінності та етапи економічного розвитку країн і світової економіки, у яких створювалися ці доробки. Кожен автор приділяв увагу формулюванню самого терміна «портфельні інвестиції», використанню інструментів інвестиційної діяльності та етапам створення власного портфеля, впливу інвестицій (прямих та портфельних) на соціально-економічний розвиток держави тощо. З відомих досліджень з цієї тематики можна навести праці авторів, які зробили великий внесок у роз'яснення цього поняття суспільству: Л. Гітман, М. Джонк, У. Шарп, Дж. Бейлі, А. Задоя, О. Оніщенко [1–4]. Кожен з цих авторів проводив фундаментальні теоретичні та практичні дослідження сутності інвестування та основ інвестиційного процесу; розглядав глобальні аспекти інвестиційної діяльності, роль інвестицій в економіці, стратегії та засоби досягнення інвестиційних цілей, інші важливі питання щодо інвестиційної діяльності в цілому.

Метою роботи є дослідження процесу портфельного інвестування в сучасних умовах, виділення головних цілей та методів цього різновиду переміщення капіталу, а також, на основі проведення порівняльного аналізу динаміки прямих та портфельних інвестицій в Україні та Польщі, виявлення наслідків для національної економіки, тенденцій розвитку різних сценаріїв та пропозиція дійових кроків задля покращання інвестиційного клімату в країні та досягнення стійкого економічного зростання.

Вклад результатів дослідження. Якщо використовувати визнану термінологію, то портфельні інвестиції визначаються як інвестиції в іноземні цінні папери (облігації, акції, інші цінні папери або боргові інструменти), які не надають права контролю над об'єктом інвестування, мета інвестування капіталу полягає в отриманні максимального прибутку [5, с. 460]. Портфельні інвестиції мають такі характеристики: термін обігу, вид, ліквідність, прибутковість, ризик. Залежно від цілей інвестування одні характеристики мають відносну перевагу в розумінні інвестора перед іншими. За терміном обігу портфельні інвестиції кардинально відрізняються від прямих, тому що налічують чотири види: короткострокові (до 1 року), середньострокові (від року до 3–5 років), довгострокові (понад 3–5 років) та безстрокові (термін обігу цінних паперів необмежений). За емітентом розрізняють чотири позиції, які представлені:

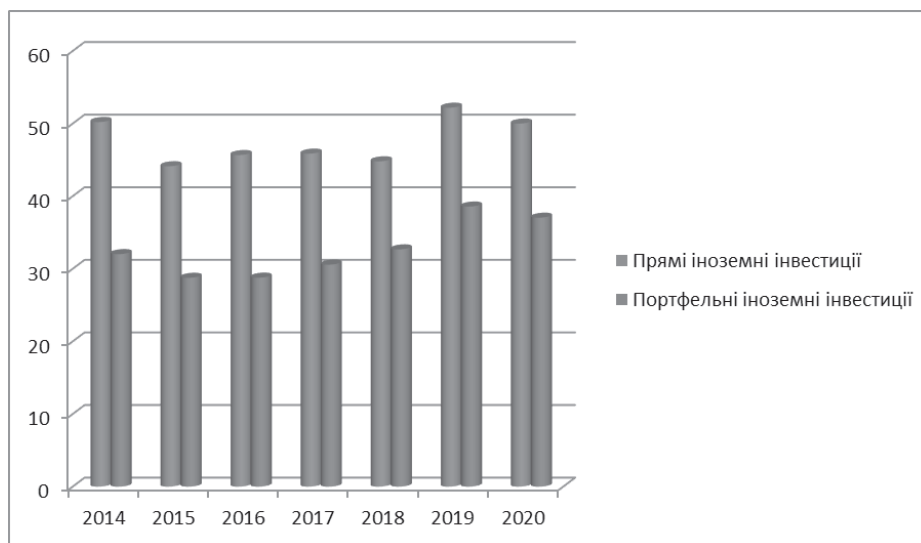
- корпоративними цінними паперами, емітентом яких є акціонерні товариства;
- цінні папери підприємств, де емітент – це товариство неакціонерного типу;
- державні цінні папери, в яких емітент представлений центральним або регіональним органом влади і управління;
- муніципальні цінні папери, емітентом яких є місцеві органи влади й управління.

Міжнародний інвестиційний портфель може містити в собі: акції, боргові папери (облігації, вексель, ощадні та депозитні сертифікати), фінансові деривативи (опіони, форварди, ф'ючерси, свопи тощо). Об'єкт вкладення портфельних інвестицій можна поділити на три види. Це залежить від того, які саме інвестиційні інструменти збирається використовувати інвестор для отримання заданого результату. Тобто об'єктом може бути: грошовий ринок, де інвестор може вибрати валютну пару, на різниці цін яких може отримати доход. Такий вид має найчастіше короткостроковий характер та волатильність на грошовому ринку, несе із собою великі ризики. Другий вид об'єкта інвестування – державні цінні папери. Вони представлені облігаціями різного випуску, що мають невеликий процент щорічних виплат, але несуть у собі маленькі ризики втрати капіталу та мають довгостроковий характер. Останній об'єкт інвестування – приватні цінні папери або фінансові портфельні інвестиції, які вкладаються в акції різних закордонних або внутрішніх емітентів, і можуть бути як короткостроковими, так і довгостроковими залежно від стратегії та мети інвестора.

Переходячи до основного питання цієї роботи, слід провести частковий аналіз міжнародної інвестиційної діяльності України. У роки незалежності пріоритетним завданням було залучити якомога більше саме довгострокових іноземних інвестицій, а також налагодити процеси їх ефективного використання, але через певні соціально-економічні, політичні фактори, інвестори обходять Україну, навіть незважаючи на високий процент рентабельності капіталу. Одним з найважливіших питань у минулому, яке перетворилося сьогодні в проблему національного масштабу, є це ситуація з падінням вітчизняного виробництва. Саме тому дуже важливим є розвиток напрямів подолання імпортозалежності та розробка механізмів стимулювання інвестиційної діяльності як за рахунок іноземних донорів, так і ви-

користуюючи внутрішні резерви та можливості [6]. Але наявність певних проблем в Україні заважає здоровій економічній активності. Приклади таких проблем: наявність корупційних схем на всіх рівнях адміністративного управління, великі прогалини в законодавстві, велика частка тіньової економіки, військові дії на промисловій частині країни, поганий міжнародний імідж, неузгодженість стратегій фінансових установ, що ведуть до невпевнених дій щодо покращання економічної ситуації тощо.

Для України характерною рисою є перевищення прямих іноземних інвестицій (становлять майже 31% від загального обсягу іноземних інвестицій на 1 січня 2020 р.) над портфельними іноземними інвестиціями (частка близько 23%). Враховуючи проведені дослідження, можна відзначити тенденцію до зниження різниці між прямими та портфельними іноземними інвестиціями (рис. 1). Ці зміни можна пов'язати з активними політичними діями на арені України, продовженням військових дій, а також запровадженням карантинних обмежень на території країни. За останні три роки прямі іноземні інвестиції перевищують портфельні інвестиції лише на 26%, що є рекордним мінімумом за останні десять років (табл. 1). За реалій, у яких ми живемо, значна частина портфельних іноземних інвестицій представлена саме борговими інструментами, а не акціями великих компаній та корпорацій. У платіжному балансі України ці інструменти представлені кредитами та облігаціями різного терміну дії, одержувачами яких є приватні та державні структури.

Рис. 1. Прямі та портфельні іноземні інвестиції в Україну, 2014–2020 рр., млн дол. США
Розраховано за: [7].

Слід також відзначити зв'язок динаміки змін прямих та портфельних інвестицій. Зниження прямих інвестицій відбувається під час несприятливих умов для міграції капіталу в країну. Це свідчить про погіршення

економічного, правового і соціального середовища та, відповідно, підвищує ризики для інвестиційних проєктів. На фоні цього вартість коштів на міжнародному ринку, яку можуть залучати країни за допомогою розміщення облігацій, суттєво зростає. Саме цим можна пояснити однаковий напрям зміни прямих та портфельних інвестицій. Таким чином, ми можемо констатувати, що в рамках реалізації цілей досягнення стійкого економічного зростання компенсування портфельними інвестиціями втрат прямих інвестицій неможливе. Але, зважаючи на вплив кризових явищ та встановлення довгострокового стану стагнації, національна економіка буде стикатися с проблемою бюджетного дефіциту. Прикладом може служити рецесія в Україні 2019–2020 рр., яка у своїй основі має наслідки карантинних обмежень всередині країни та загального економічного спаду в країнах-партнерах. Саме під час проходження фази спаду в циклічному розвитку економіки спостерігається порушення співвідношення заощаджень та інвестицій. Економічна динаміка в Україні дещо викривлена, але все одно в критичних точках збігається зі світовими тенденціями. Зважаючи на хронічне перевищення імпорту над експортом протягом майже всього існування нашої країни, саме портфельні інвестиційні потоки служили компенсаційним інструментом для відновлення рівноваги [8]. Водночас спад виробництва призвів і до відтоку прямих інвестицій, і до скорочення надходжень до бюджету. Зважаючи на високі соціальні виплати в період пандемії, державний бюджет України було прийнято з рекордним дефіцитом. І це, у свою чергу, змусило уряд звернутися до позичкового ринку, тим самим збільшивши обсяги портфельних інвестицій. Тому рекордне зближення показників прямих і портфельних інвестицій вказує на продовження кризового стану в економіці України та досить сумнівний спосіб його подолання за рахунок збільшення запозичень.

Таблиця 1

**Динаміка прямих та портфельних інвестицій в Україну,
2014–2020 рр., млн дол. США***

Рік	Прямі іноземні інвестиції	Портфельні іноземні інвестиції	Перевищення прямих іноземних інвестицій над портфельними
2014	50,218	32,021	36%
2015	44,124	28,758	35%
2016	45,668	28,778	37%
2017	45,862	30,569	33%
2018	44,805	32,674	27%
2019	52,189	38,575	26%
2020	50,005	37,036	26%

*Розраховано за: [7].

Портфельне інвестування в Україні має дещо деформований характер за рахунок відсутності відповідного законодавства та фондового ринку у вигляді розвинутої інституції. Тому структура портфельних іноземних інвестицій в Україні має великий дисбаланс, адже боргові цінні

папери займають близько 80% усіх портфельних інвестицій, що привертає нашу увагу не до розвитку промислових гігантів та підприємств, а до швидкого зростання внутрішнього та зовнішнього боргу (табл. 2). Україною здійснюється активне залучення коштів міжнародних фінансових організацій. На Франкфуртській біржі українські облігації мають один з найвищих процентів купону (щорічний процент виплати), якій дорівнює 7,75%. Усі ці фактори впливають на зростання заборгованості країни не тільки сумою запозичення, а й процентів, які ми маємо виплатити [3, с. 89].

Таблиця 2

**Структура портфельних іноземних інвестицій в Україну,
2014–2020 рр., млн дол. США***

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Портфельні інвестиції в Україну (загалом)	32,021	28,758	28,778	30,569	32,674	38,575	37,036
Інструменти участі в капіталі	4,662	4,871	4,924	5,144	5,125	5,178	5,345
Боргові цінні папери	27,359	23,887	23,854	25,425	27,549	33,397	31,691

*Розраховано за: [7].

Загалом кредити міжнародних фінансових інститутів можна вважати пільговими, адже ставка за ними маленька, а термін великий. Такі залучені кошти можна вважати капіталом. Проте інвестиціями їх важко назвати [9]. Аналізуючи статистичні дані, представлені Міністерством фінансів України, можемо сказати про те, що станом на 2020 р. загальна сума державного боргу України складала 90,255 млн дол. США (2 551,935 млрд грн) (табл. 3). Державний зовнішній борг складав у 2020 р. 53,721 млн дол. США (1 518,934 млрд грн), що на 32% перевищує розмір державного внутрішнього боргу, а це, у свою чергу, становить 36,534 млн дол. США (1 063,908 млрд грн). За період проведеного аналізу за допомогою базисного ряду динаміки визначимо темп зростання заборгованості. За 2014–2020 рр. загальний борг України збільшився у 1,29 раза в доларовому вираженні, але у гривневому вираженні – у 2,32 раза. Зовнішній борг збільшився у 1,38 разв в доларовому вираженні (у 2,5 раза в гривневому вираженні), а внутрішній борг – у 1,18 раза в доларовому вираженні (у 2,11 раза в гривневому вираженні).

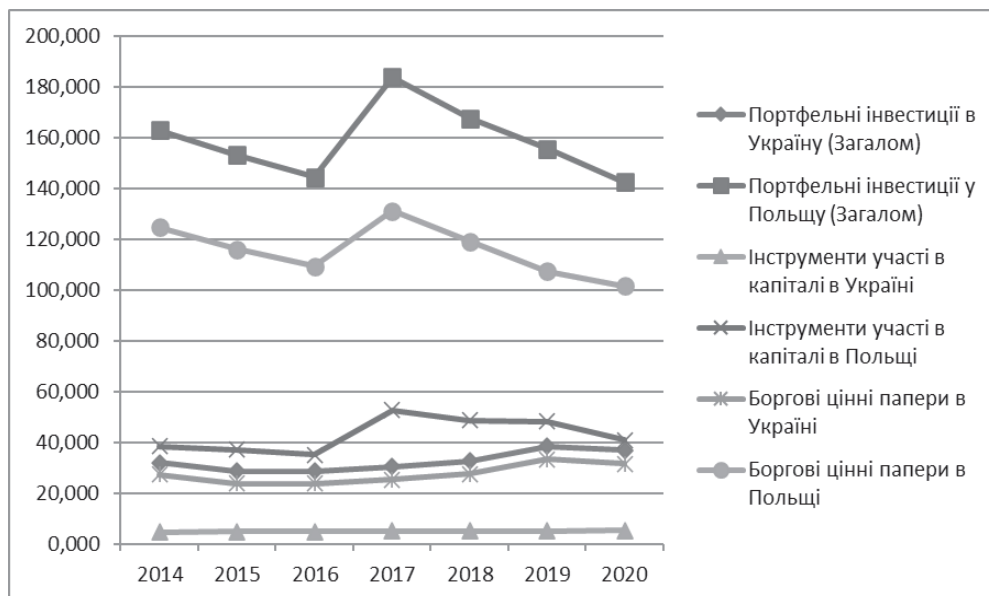
Основною проблемою України як реципієнта є те, що портфельні інвестиції не виконують свою основну функцію, а розтрачаються на вторинні проблеми [10]. Наприклад, погашення великого обсягу зовнішньої заборгованості (60% від загальної заборгованості), тобто можна помітити, що інвестиції не виконують свого основного завдання – втручання в економічні процеси та роль «каталізатора», а лише замальовують прогаліни зовні.

**Динаміка зростання боргових зобов'язань України,
2014–2020 рр., млн дол. США***

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Загальний борг	69,795	65,506	70,971	76,305	78,323	84,365	90,255
Зовнішній борг	38,792	43,445	45,604	48,989	50,463	48,941	53,721
Внутрішній борг	31,003	22,061	25,367	27,316	27,860	35,424	36,534

*Розраховано за: [11].

Розглядаючи один об'єкт дослідження, ми не можемо точно зрозуміти наслідки діяльності впровадженої інвестиційної політики України. Тому для підтвердження великої диспропорції у структурі портфельних інвестицій та задля завершення аналізу проведемо порівняння з портфельними іноземними інвестиціями Польщі (рис. 2). Другий об'єкт дослідження був обраний за декількома ознаками – географічне положення, схожа ідентичність, економічні процеси, великий обсяг міграційних потоків.

Рис. 2. Порівняльний аналіз портфельних іноземних інвестицій в Україну та Польщу, 2014–2020 рр., млн дол. США*

*Розраховано за: [7]

Порівняльний аналіз дає змогу краще зрозуміти тенденції в національних економіках двох країн. Так, інвестиційна активність Польщі набагато вища, і це цілком зрозуміло. Активний учасник інтеграційних європейських процесів, суттєвий гравець на світовому ринку товарів та послуг, займає важливе місце в процесах міжнародного переміщення ресурсів. Але

є декілька цікавих аспектів. За 6 років аналізу розмір портфельних іноземних інвестицій знизився на 13%, коли в Україні цей показник щороку зростає. Відношення боргових цінних паперів до загального у Польщі становить близько 70%, коли в Україні у середньому 80% від загального обсягу. Україна ще не наповнена інвестиційними потоками, тому привабливість нашої країни залишається великою, а потенціал прийняття іноземного капіталу високим. Загалом інвестиційна діяльність Польщі більш розвинута, а економічна ситуація в цій країні вселяє довіру інвестору. В Україні інша ситуація, у нас є економічні та політичні потрясіння, ми намагаємося залучити довгострокові інвестиції, але використовуємо їх на інші термінові цілі, які не входять до цілей інвестиційної діяльності. Ми намагаємося долучитися до міжнародної арени, коли треба піклуватися про вітчизняних виробників та створювати умови задля наповнення внутрішнього ринку продуктами вітчизняних виробників. Поступово ми йдемо до цієї мети, адже 33 українських виробники в сільській продукції були на виставці «Експо-2020» у місті Дубаї. Така активність показує, що ми готові приймати інвестиції та створювати якісні товари.

Отже, економічне становище України потребує вливання іноземного капіталу. Загалом можна сказати, що потік іноземних інвестицій за 2014–2020 рр. збільшився. Точнішим буде твердження про деяке відновлення рівня прямих інвестицій та підвищення портфельних. Це не можна вважати позитивним сигналом, особливо беручи до уваги збільшення валового боргу країни. Необхідність втручання держави у процес створення сприятливих інвестиційних умов не викликає сумніву. Але великою перешкодою для західних інвесторів є військово-політична, економічна нестабільність, високий рівень корупції, відсутність надійних гарантій захисту інвестиційних коштів. Також слід зауважити, що спостерігається нерівномірність розподілу інвестицій, а також їх зосередженість у промислових центрах. Така тенденція не сприяє інклюзивному вектору економічного розвитку. Слід зауважити, що стрімке зростання макроекономічних показників не дає гарантії всеосяжного збільшення добробуту та соціального піднесення. Важливими факторами розвитку в сучасному світі виступають показники, які було взято до уваги при розрахунку індексу інклюзивного економічного розвитку на Всесвітньому економічному форумі в Давосі у 2018 р. У стратегічному вимірі наша держава має приділяти увагу використанню саме інклюзивних інструментів стимулювання як економіки в цілому, так і поліпшення інвестиційного клімату зокрема [12]. Характерним для України залишається перевищення прямих іноземних інвестицій над портфельними та залучення портфельних іноземних інвестицій інструментом боргових цінних паперів, що негативно позначається на загальній заборгованості країни. Тому необхідно змінювати не тільки структуру залучених портфельних іноземних інвестицій, а й адміністративні ланки, що безпосередньо взаємодіють з інвестиційними коштами, інвестиційну політику і цілі, а також навчитися використовувати іноземний капітал за призначенням.

Список використаних джерел

1. Гитман Л.Дж., Джонк М.Д. Основы инвестирования / пер. с англ. Москва: Дело, 1997. 1008 с.
2. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции / пер. с англ. Москва: ИНФРА-М, 2003. 1028 с.
3. Задоя А.О. Портфельні інвестиції в Україну: шанси чи загрози? Академічний огляд. 2019. № 2 (51). С. 1–90.
4. Оніщенко О. Теоретичні аспекти визначення інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості. Університетські наукові записки. 2010. № 1 (33). С. 246–252.
5. Економічна теорія: політекономія: практикум: навч. посіб. / за ред. В. Базилевича. 2-ге вид., стер. Київ: Знання, 2013. 494 с.
6. Задоя О.А., Куцова В.С. Подолання імпортозалежності як стратегічне завдання України. Академічний огляд. 2018. № 2 (49). С. 101–108.
7. The International Monetary Fund URL: <https://data.imf.org/regular.aspx?key=61545851>.
8. Задоя О.А. Рівновага заощаджень та інвестицій у відкритій економіці/ *Європейський вектор економічного розвитку*. 2015. № 2 (19). С. 76–84.
9. Іноземні інвестиції в Україну: динаміка та структура. URL: <http://old.niss.gov.ua/Table/Stol15/002.html>
10. Куліш В.А. Оцінка рівня розвитку іноземного інвестування економіки України. Науковий погляд: економіка та управління. 2018. № 1 (59). С. 171.
11. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/debtgov/2014/>
12. Задоя О.А. Інструменти та напрями реалізації стратегії інклюзивного розвитку в Україні. Академічний огляд. 2019. № 2 (51). С. 5–12.